

21. Рацілевич А. Соціально-економічні та суспільно-політичні передумови формування національного руху на Волині на початку XX ст. / А. Рацілевич // Волинські історичні записки: Зб. наук. праць. – Житомир: Полісся, 2008. – Т.1. – С. 157-165.
22. Турченко Г.Ф. Соціальний потенціал українського державотворення напередодні Першої світової війни / Г.Ф. Турченко // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – Вип. XIV. – С. 72-97.
23. Кругляк Б.А. Промислові монополії та внутрішня торгівля на Україні / Б. Кругляк // Український історичний журнал – 1989. – №10. – С.81-90.
24. Кривоший Г.Ф. Етносоціальна база української революції (березень 1917 – лютий 1918 рр.) : дис. кандидата іст. наук : 07.00.01 / Кривоший Галина Федорівна. – Запоріжжя, 1997. – 218 с.
25. Гольдман С. Жидівська національна автономія в Україні 1917-1920 / С. Гольдман. – Мюнхен – Париж – Єрусалим : Дніпра хвиля, 1967. – 140 с.
26. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / Ева Доманська; пер. з польськ. та англ. В.Склокіна; наук. ред. В.Склокін, С.Троян. - К. : Ніка-Центр, 2012. - 264 с.
27. Турченко Ф.Г. Сучасне українське історіописання: подолання кризи? / Ф.Г. Турченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2001. – Вип. XXXI. – С. 12-24.
28. Ададуров В.В. Теоретичні засади та методологія вписування української історії в європейський контекст (погляд історика-всесвітника) / В.В. Ададуров // Українській історичний журнал. – 2013. - №2. – С. 4-23.
29. Гирц К. Інтерпретація культур / К. Гирц; пер. с англ.– М. : РОССПЭН, 2004. – 560 с.

Винарчук Т.В. Внутренние национальные фронтиры Украины в условиях национального государственного строительства в начале XX в.

Автор статьи ставит вопрос о возможности анализа национальных меньшинств Украины как внутренних национальных фронтиров в условиях государственного строительства начала XX в. Автор считает, что трактовать национальные меньшинства как фронтиры позволяют следующие характерные черты пограничности, как встреча и взаимодействие разных сообществ, слабость политической системы, которая пребывала в состоянии формирования, неопределенность ситуации и неустойчивость баланса сил, неупорядоченность государственно-правовых механизмов, процесс трансформации старых структур и становление новых, поиск общих интересов с целью объединения усилий в создании государственности, формирование новой идентичности.

Ключевые слова: фронтир, внутренний национальный фронтир, национальные меньшинства, украинское государственное строительство, украинская национально-демократическая революция.

Vynarchuk T.V. Internal national frontiers of Ukraine in the conditions of national state-building in the early XXth century

The author raises the question of the possibility of analysis of Ukraine's national minorities as an internal national frontier in terms of state-building of the early twentieth century. Author believes that treat minorities as national frontier allow the following characteristics marginal areas as a meeting and interaction of different communities, the weakness of the political system, which was in a state of formation, the uncertainty of the situation and the instability of the balance of power, public disorder and legal mechanisms, the process of transformation of the old structures and the emergence of new, finding common interests with a view to merging the efforts in establishing statehood, creating a new identity.

Keywords: frontier, internal national frontier, national minorities, Ukrainian state building, Ukrainian national democratic revolution.

УДК 94(477.83).86)

В. Я. Лукашів

ВЗАЄМИНИ “ТОВАРИСТВА ІМ. М. КАЧКОВСЬКОГО” З НАРОДОВЕЦЬКИМИ ТА ПОЛОНОФІЛЬСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (1874–1914 рр.)

У статті проаналізовано взаємини культурно-просвітнього “Товариства ім. М. Качковського” з провідними організаціями народовецького та полонофільського напрямків у Східній Галичині упродовж окресленого періоду. Взаємини цих інституцій розвивалися у складних умовах національно-культурного життя українців. “Товариство ім. М. Качковського” належало до москвофільського спрямування, мало на меті поширення освіти і знань серед широкого загалу. Доведено вплив розвитку взаємин організацій на культурно-просвітній розвиток Східної Галичини.

Ключові слова: Східна Галичина, “Товариство ім. М. Качковського”, москвофільство, народовство, полонофільство.

Досліджувана тема є актуальною, оскільки дає змогу дослідити взаємини москвофілів, народовців та полонофілів у Східній Галичині крізь призму культурно-просвітницької діяльності „Товариства ім. М. Качковського”.

Аналіз вивчення проблеми показав, що для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: проаналізувати передумови інституційного оформлення національно-культурного руху галицьких українців; дослідити процес співпраці й розвитку протиріч між інституцією, народовецькими і полонофільськими організаціями Східної Галичини; простежити загальні тенденції й особливості ідейних засад „Товариства ім. М. Качковського” та інших провідних культурно-просвітніх інституцій Східної Галичини;

охарактеризувати вплив взаємин товариства з народовецькими і полонофільськими організаціями на культурне життя регіону.

Об'єктом дослідження є культурно-просвітні процеси другої половини XIX – початку XX ст. у контексті досліджуваної проблематики.

Предмет дослідження – основні тенденції взаємин „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими та полонофільськими організаціями в Східній Галичині окресленого періоду.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1874 р., коли засновано „Товариства ім. М. Качковського” – до початку Першої світової війни (1914 р.). Такий цілісний хронологічний підхід дозволяє виявити основні аспекти взаємин товариства з іншими культурно-просвітніми організаціями у краї та їх вплив на культурне життя Східної Галичини досліджуваного періоду.

Зрозуміло, що обмежений обсяг цієї статті не вичерпує увесь спектр взаємин „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими та полонофільськими організаціями Східної Галичини упродовж 1874 – 1914 рр., однак її автор вважав за необхідне зосередити основну увагу саме на зазначеній проблематиці.

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано науковцями. Зокрема, двадцятип'ятирічному періоду взаємин „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими та полонофільськими організаціями Східної Галичини присвячено публікацію О. Мончаловського [1], який дослідив діяльність організації упродовж 1874 – 1899 рр. О. Терлецький аналізував розвиток взаємин москвофілів та народників у 70-х рр. XIX ст. [2].

Сучасний львівський дослідник В. Пашук вивчав діяльність народовецьких і полонофільських товариств крізь призму головного друкованого органу москвофілів – газети „Слово” [3]. Російський чинник у суспільно-політичному житті галицьких українців в цілому і, зокрема, окремі аспекти взаємин „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими та полонофільськими організаціями Східної Галичини аналізував О. Сухий [4].

О. Аркуша та М. Мудрий у написаній в співавторстві праці [5, с. 231 – 268], прослідкували інституційний розвиток москвофільської течії в Східній Галичині, показали генезу й структуру його світогляду, а також місце і роль у становленні українського руху та еволюції українсько-польських стосунків.

В. Лукашів, автор цієї статті, у своїх публікаціях про видавничу [6, с. 172-177], господарську [7, с. 9-12] та просвітньо-організаційну діяльність „Товариства ім. М. Качковського” [8, с. 24 – 28], аналізував окремі аспекти розвитку взаємин організації із народовецькими та полонофільськими організаціями Східної Галичини.

Серед російських науковців задекларовану проблему досліджували Н. Пашаєва [9, с. 117-132] та М. Клопова [10, с. 300 – 306].

Отже, як свідчить аналіз історіографії досліджуваної проблеми, на сьогодні пропонується тема не знайшла системного й цілісного аналізу, що й сприяє науковій новизні цієї публікації.

Безпосередньою джерельною базою роботи є сукупність документів і матеріалів державних архівів України. Основна маса архівних матеріалів, які стосуються досліджуваної проблеми знаходиться у фондах Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, ф. 182 „Товариство імені М. Качковського” [11-12].

Незначна кількість архівних матеріалів зберігається у Державному архіві Тернопільської області. Це, в основному заяви та звернення окремих громадян щодо оптимізації діяльності товариства, а також звіти філій про виконану роботу (ф. 231 „Тернопільське повітове староство”) [13].

Значну цінність представляють звіти про діяльність „Товариства ім. М. Качковського” [14-17], а також матеріали Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка, бібліотеки Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (м. Львові), Тернопільської обласної наукової універсальної бібліотеки та інших.

Певна частина інформації, що стосується досліджуваної проблеми, подана як у тогочасних українських та російських періодичних виданнях: „Слово” [18], „Нова зоря” [19], „Известия общества славянской культуры” [20], „Биржевые ведомости” [21], так і сучасних: „Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність” [22], „Україна модерна” [23] та інших.

Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації зроблено спробу дослідження взаємин „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими та полонофільськими організаціями у Східній Галичині. Доведено вплив розвитку взаємин товариства з низкою інституцій регіону на активізацію культурно-просвітнього життя у 1874 – 1914 рр.

Наприкінці 60 – на початку 70-х рр. XIX ст. неможливість порозуміння між старорусинами, москвофілами й народовцями стала фактом розгортання культурного й суспільно-політичного життя українців у Східній Галичині. Утворення інституційних оформлень національного руху галицьких українців зумовило потребу налагодження відносин як між ними самими, так і з боку польської національності. Заснування „Товариства ім. М. Качковського” планувалося його організаторами як спроба об'єднання у єдине ціле українські течії національного руху Східної Галичини.

Взаємини між „Товариством ім. М. Качковського” і народовськими інституціями, зокрема „Просвітою”, навіть на початкових етапах їх діяльності були доволі складними. Статути більшості народовецьких інституцій забороняли своїм членам вступати до товариств і організацій, які перебували під контролем москвофілів. Незважаючи на те, що у 70–80-х рр. XIX ст. серед членів товариства було немало русофілів і старорусинів, сам факт наявності у його рядах москвофілів, сприймався лідерами народовців як вороже [4, с.258].

Упродовж другої половини 70 – середини 90-х рр. XIX ст. у середовищі „Товариства ім. М. Качковського” працювала низка осіб, які висловлювали прихильність до народовського напрямку. До таких діячів належав, греко-католицький священик В. Давидяк. З іншого боку, народовські організації також подекуди висловлювали свою готовність до співпраці з товариством. Так, у 1883 р. редакція головного друкованого органу народовців – газети „Діло”, надавала українцям знижку на передплату, за умови їх вступу до „Товариства ім. М. Качковського” та систематичної сплати членських внесків [1, с.26]. Усе це доводить тезу про те, що на початкових етапах діяльності „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині спостерігалася певна співпраця між москвофілами й народовцями всередині інституційних оформлень.

Не так вдало, складалися взаємини товариства з полонофільською течією. Польські громадсько-політичні діячі однозначно сприймали діяльність організації як проросійську агітацію серед галицьких українців. Вони застосовували будь-які форми свого впливу на народовську „Просвіту” для того, щоб перешкодити поширенню ідей „Товариства ім. М. Качковського” у Східній Галичині. Ю. Романчук у 1874 р. з приводу цього писав: „Поляки стояли тоді під враженням невдалого повстання з 1864 р. і московських репресій, а тому все московське було їм просто ненависне” [2, с.35].

У останній чверті XIX ст. досить потужним стимулом для співпраці „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими організаціями було те, що його члени намагалися підтримувати усі ті організації українського національно-культурного руху, які б зміцнювали позиції австро-угорського уряду в Східній Галичині та, водночас, послаблювали крайові органи влади, що перебували під впливом поляків. Однак, саме товариство у подальшому все ж „не виключало можливості порозуміння й співробітництва з поляками” [14, с.11].

Відставка з посади голови товариства І. Наумовича на початку 1876 р. та прихід до керівництва організацією „твердих русинів”, зокрема В. Площанського (1876 – 1880 рр.) й Т. Павликів (1880 – 1884 рр.), призвели до зростання кількості членів „Товариства ім. М. Качковського” та розгортання його проросійської діяльності, яка все більше не влаштовувала народовців. Для останніх важливим було визнання національної окремішності розділеного між Російською та Австро-Угорською імперіями українського народу. Народовці пропагували твори наддніпрянських письменників, у літературі обстоювали народну мову та фонетичний правопис – „кулішівку”. Основу течії становило молоде покоління галицької інтелігенції, переважно світської. Антиросійське спрямування народовського руху сприймалося членами „Товариства ім. М. Качковського” як „невиправна зрада інтересів всеруського простору, який в їхній уяві єдиний був здатний протистояти полякам. Лідери товариства звинувачували народовців у крайньому радикалізмі та пропольських симпатіях, заперечуючи їм право представляти інтереси руського народу в Східній Галичині” [3, с.18].

Неможливість об'єднатися у єдину структуру змусила народовців шукати інші шляхи порозуміння з „Товариством ім. М. Качковського”. Для того, щоб хоч якось пом'якшити напругу, що виникала на ґрунті правописних дискусій, народовці почали видавати газету „Діло” етимологічним правописом („максимовичівкою”). Обидві політичні сили були зацікавлені в порозумінні. Москвофіли прагнули зберегти політичні позиції, а народовці – утвердитися як політичний чинник у галицькому суспільстві. Зміни ці виразно проявилися вже під час підготовки і проведення першого у Галичині „всенародного” українського віча, яке відбулося у м. Львові 18 (30) листопада 1880 р. за участю москвофілів і народовців [15, с.5].

Взаємини між народовцями і москвофілами почали налагоджуватися під час сеймової сесії 12 (24) жовтня 1881 р. Тоді у приміщенні „Народного Дому” було започатковано наради представників „Руської Ради” та народовців для обговорення нагальних питань поточної політики. Під час цих зустрічей, за свідченням першого голови „Просвіти” о. С. Качали, який, очевидно, й був ініціатором запрошення представників народовців, порушувалося також питання необхідності міжпартійного порозуміння [4, с.62].

Учасники дискусій були одностайні щодо складного національно-політичного становища східногалицьких русинів, але розходилися у визначенні причин такого стану та шляхів його виправлення. Позиція членів „Товариства ім. М. Качковського” зводилася до того, що порозуміння можна було досягти лише за умови цілковитого подолання міжпартійних розбіжностей на засадах, визначених „Руською Радою”. Лідери „Просвіти” натомість, пропонували зберегти партійну структуру, яка вже сформувалася, але об'єднати зусилля навколо першочергових потреб розвитку українців Східної Галичини, передусім просвітніх і економічних, а також спільно протидіяти полонізації, боронити свої „народні права” та, відповідно, не акцентувати на проблемі ширшої національної ідентичності, мови, правопису тощо [1, с.7].

На певному етапі протистояння члени „Просвіти” намагалися скористатися ситуацією щодо „примирення партій”. Що ж до „Товариства ім. М. Качковського”, то у підсумку, очевидно, складних дискусій його лідерів, на зламі 1881 – 1882 рр. переімг погляд, згідно з яким треба було шукати порозуміння з народовцями. До цього передусім підштовхували події, які розгорталися навколо заяви (за ініціативи о. І. Наумовича) громади с. Гнилички на Тернопільщині про перехід у православ'я. Це рішення знайшло відображення у циклі статей у газеті „Слово”, об'єднаних назвою „Въ нашихъ русско-домашнихъ дѣлахъ” [4, с.381].

Хронологічно переговори між членами „Просвіти” і „Товариства ім. М. Качковського” відбувалися у два етапи. Упродовж першого, який тривав з березня – до червня 1882 р., визначено позиції сторін. Народовці й москвофіли погодилися з тим, що досягти „повної згоди” не вдасться, тому треба шукати „наскільки можливо близького порозуміння між обома сторонами, не порушуючи при цьому їхнього існування як окремих сторін” [3, с.28]. Не викликали дискусій і ті пункти проекту угоди, в яких йшлося про визначення переліку акцій, що мали проводитися під керівництвом спільного комітету, а також про право кожного угруповання на самостійний інституційний розвиток. Подальше узгодження позицій було перерване судовим „процесом

Ольги Грабар”, який був головним чином зініційований місцевою крайовою адміністрацією проти членів товариства та прикував до себе увагу галицької громадськості [1, с.42].

Переговори між москвофілами й народовцями носили задулісний характер, тому залишається невідомим коло усіх причетних до них осіб. Уведені у науковий обіг документи називають тільки п'ять таких діячів: з боку народовців – В. Барвінського, москвофілів – Я. Шведицького, а також членів „Товариства ім. М. Качковського” – І. Добрянського, С. Лабаша і одного з керівників Греко-католицької церкви („святоюрців”) – М. Малиновського [1, с.33]. Водночас джерела вказують на те, що коло було значно ширшим, але наскільки не уточнюють [4, с.101].

Черговий етап переговорів між „Просвітою” і „Товариством ім. М. Качковського” припав на жовтень – листопад 1882 р. Відчувши послаблення позиції товариства після судового „процесу Ольги Грабар”, народовці в особі В. Барвінського зайняли на цьому етапі надто чітку позицію, яку їм все ж вдалося відстояти. Про це свідчить статут Головного руського виборчого комітету, сформованого для підготовки до сеймових виборів 1883 р. Головою комітету обрано тодішнього голову „Товариства ім. М. Качковського” – Т. Павликіва, заступником – одного із лідерів „Просвіти” – О. Огоновського. Завершенням переговорів, очевидно стала усна домовленість між лідерами організацій про дотримання надалі, принаймні на формальному рівні, принципів національної солідарності [4, с. 69].

Вибори до сейму з курії сільських громад відбулися 17 (29) травня 1883 р. Українські кандидати змогли здобути перемогу лише у дев'яти округах. У Східній Галичині вибори супроводжувалися масовими зловживаннями з боку поляків. Активним чинником антиукраїнської агітації були повітові старости. Незважаючи на це, вибори 1883 р. не викликали апатії в українському суспільстві, навпаки – дали поштовх для переосмислення тактичних основ національної політики. 17 (29) червня 1883 р. у м. Львові відбулося друге „всенародне” віче галицьких українців. Його підготовкою керував виборчий комітет на чолі з почесним членом ЦВ „Товариства ім. М. Качковського” І. Добрянським і одним з лідерів „Просвіти” Ю. Романчуком [14, с.8].

В українській пресі обговорювалася можливість сецесії, тобто складення мандатів новообраних депутатів сейму, яка мала стати протестом проти виборчих зловживань. Однак думки сторін розділилися. Народовці вказували на неефективність такого кроку в умовах слабкої національної самосвідомості, закликали „йти в народ”, але не відмовлялися від парламентської діяльності [4, с.361].

Серед москвофілів, зокрема, між лідерами „Товариства ім. М. Качковського” Б. Дідицьким та І. Наумовичем розгорілася гостра дискусія. Перший вважав, що депутати-українці, перебуваючи у сеймі в меншості, будуть моральним докором польським політикам, а тому виступав проти сецесії [12, с.79]. Водночас засновник і перший голова товариства І. Наумович називав сецесію „долгомъ народної чести”, ефективним засобом зміцнення національних почуттів, поштовхом до незалежнення Австро-Угорської імперії від згубного впливу поляків [12, с.80]. У протистоянні переважила більш прагматична позиція Б. Дідицького і москвофіли не змогли скористатися чи не останнім своїм шансом, які давали вибори 1883 р. для вироблення і модернізації своїх поглядів та формування нової ефективної тактики. Після цих виборів вони фактично боролися за своє політичне виживання [9, с.8].

Після виборів 1883 р. до подальшого, нехай і доволі обмеженого, співробітництва між „Товариством ім. М. Качковського” з народовськими інституціями в Східній Галичині, зокрема „Просвітою”, не дійшло. Коли у 1884 р. товариство очолив Б. Дідицький, то майже відразу ж посилювався вплив відкрито ворожої до „Просвіти” позиції одного з лідерів організації В. Дудикевича. Останнім було започатковано впровадження у практику громадського життя літературної російської мови, що явно не влаштовувало народовців. У 1885 р. народовецька газета „Діло” на своїх шпальтах відкрито звинуватила товариство у передплаті газет з Російської імперії та їх поширення у Східній Галичині [4, с.45].

У той же час, наприкінці 80 – на початку 90-х рр. XIX ст. посилення домінування народовецької „Просвіти” в Східній Галичині, змусило польських політиків змінити свою радикальну тактику стосовно „Товариства ім. М. Качковського”. Якщо до 90-х рр. XIX ст. польський і москвофільський рух вважалися непримиренними противниками, то з кінця XIX ст. польські правлячі консервативні сили, почали відверто підтримувати галицьких москвофілів як противагу українському рухові. Підтримуючи москвофільство, польські громадсько-політичні діячі сподівалися тим самим розколоти і дезорганізувати український національно-культурний рух [9, с.126].

З кінця XIX ст. поляки активно домагалися від Галицького сейму збільшення урядових субвенцій для „Товариства ім. М. Качковського”. Така політика польських політиків викликала певне здивування уряду Австро-Угорської імперії. На початку XX ст. офіційний Відень, який усе чіткіше бачив реальну загрозу територіальній цілісності імперії, йшов на поступки галицьким українцям та намагався протиставляти їх полякам. Однак, варто зауважити, що польські громадсько-політичні діячі, використовували роз'єднаність українських сил і, підтримуючи москвофілів, у той же час, активно виступали проти народовців [17, с.19].

На початку XX ст. польсько-москвофільське зближення у Східній Галичині, викликало хвилю протесту з боку народовецьких організацій. Найбільше критикувалася проросійська позиція „Товариства ім. М. Качковського”. У січні 1909 р. члени „Просвіти” усюди наголошували на тому, що товариство складається (після розколу 1908 р.) із одних „дудикевичистів” (проросійських агентів) [20, с.32]. На такі закиди народовців, правління організації відповідало, що „Товариство ім. М. Качковського” не є залежним від якоїсь конкретної особи, а його члени „свідомі люди, просякнуті вищими принципами, що витікають із учень Ісуса Христа... Дух Ісуса Христа і його святої віри проникає і живить товариство. Особа доктора Дудикевича не має якихось особливих преференцій, бо він є членом Товариства і сприяє виконанню його цілей і задач. Усякий, хто хоче трудитися на благо нашого народу, буде із радістю прийнятий до його складу” [17, с.20].

17 лютого 1909 р., після того як „новокурсники” (прихильники повного національно-культурного єднання галицьких українців із російським народом) на засіданні „Русского народного совета” зробили спробу ввести керівників Центрального відділу „Товариства ім. М. Качковського” до керівного складу своєї організації, але факт використання „новокурсниками” товариства як складового елементу їх політичної діяльності, викликав чергову хвилю незадоволення народолюбів. Її пік припав на 11 грудня 1909 р., коли на засіданні палати депутатів віденського парламенту, український депутат від народовецького табору М. Василько у промові відкрито звинуватив русько-народну партію в антидержавних намірах, а саме „Товариство ім. М. Качковського” у тому, що його Центральний відділ входить до складу „новой організації”. Однак, 21 грудня 1909 р. правління товариства спростувало усі звинувачення народолюбів та підкреслило, що „виконує просвітньо-економічні завдання” та згідно зі статутом „не може здійснювати дій політичного характеру” [23, с.401].

У 1913 р. „Товариство ім. М. Качковського” опинилося на межі розколу, а окремі його лідери почали висловлюватися за більш помірковані позиції щодо діяльності в Східній Галичині. Зокрема, невикористання російської мови у виданнях, припинення агітації за православ'я тощо [12, арк.35]. Усе це змусило Центральний відділ організації частково змінити свої позиції стосовно членів народовецьких організацій: „... ті, хто прийме по крайній мірі малоруську точку зору, може дуже легко і навіть повинен перейти на общеруську культурну точку зору” [12, арк.37]. Однак, назрівання Першої світової війни повністю відкинуло ці ідеї та дало новий виток протистоянню товариства з народовецькими інституціями Східної Галичини.

Отже, заснування культурно-просвітницького „Товариства ім. М. Качковського” поклало початок складному переплетенню взаємин галицьких москвофілів з народовецькими та полонофільськими організаціями. Упродовж всього періоду своєї діяльності товариство намагалось тісно співпрацювати з цими структурами Східної Галичини.

Складніше давалася співпраця з „Просвітою”. Однак до середини 80-х рр. XIX ст. у відносинах „Товариства ім. М. Качковського” з народовецькими організаціями, спостерігалася певна співпраця. Однак із посиленням проросійської діяльності товариства наприкінці XIX ст., контакт москвофілів з народовецькими організаціями майже повністю припинився.

З іншого боку, взаємини товариства з полонофілами, які до 1890-х рр. були доволі складними, в умовах посилення домінування народовецьких організацій у Східній Галичині, почали поступово налагоджуватися. З кінця XIX ст., польські громадсько-політичні діячі починають відкрито підтримувати „Товариства ім. М. Качковського”, як противагу народовецькій „Просвіті”.

Джерела та література

1. Мончаловскій О. Памятная книжка въ 25-лѣтній ювілей Общества имени М. Качковскаго / О. Мончаловскій. – Л.: Тип. Ставропиг. И-та, 1899. – 168 с.
2. Терлецький О. Москвофіли й народолюбів в 70-х рр. / О. Терлецький. – Львів: Друкарня Наукового Товариства ім. Шевченка, 1902. – 69 с.
3. Пашук В. Товариство „Просвіта” крізь призму „Слова”. До історії стосунків українських громадсько-політичних угруповань Галичини (народолюбів і москвофілів) в др. пол. XIX ст. / В. Пашук. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1999. – 38 с.
4. Сухий О. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX ст.) / О. Сухий. – Львів: Наукове видання, 2003. – 495 с.
5. Аркуша О., Мудрий М. Русофільство в Галичині в середині XIX – на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд / О. Аркуша, М. Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – Вип. 34. – С. 231 – 268.
6. Лукашів В. Видавнича діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодні)” / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. У двох частинах. – Ч. II. – С. 172 – 177.
7. Лукашів В. Економічна діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 9 – 12.
8. Лукашів В. Просвітньо-організаційна діяльність „Товариства ім. М. Качковського” (друга половина XIX – початок XX ст.) / В. Лукашів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 2. – С. 24 – 28.
9. Пашаева Н. М. Очерки истории русского движения в Галичине XIX – XX вв. / Н. М. Пашаева. – Москва, 2001. – 202 с.
10. Клопова М. Э. Российские дипломаты о восточнославянских землях Австро-Венгрии в конце XIX – начале XX вв. / М. Э. Клопова // Четвертый міжнародний конгрес українців. Одеса, 26 – 29 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. – Одеса – Київ – Львів, 1999. – Ч. 1. – С. 300 – 306.
11. Центральний державний історичний архів України в м. Львові, ф. 182, оп. 1, спр. 41, 38 арк.
12. ЦДІАЛ України, ф. 182, оп. 1, спр. 191, 54 арк.
13. Державний архів Тернопільської області, ф. 231, оп. 2, спр. 5636, 37 арк.
14. Отчетъ о дѣятельности Общества им. Михаила Качковскаго за время отъ 8 (20) Августа 1878 до 11 (23) Сентября 1879 года. – Львовъ: Типографія Ставропигійскаго Института, 1879. – 42 с.
15. Отчетъ о дѣятельности Центрального Выдѣла и Выдѣла Филий Общества им. Михаила Качковскаго за время отъ 11 (24) сентября 1904 г. до 16 (29) сентября 1905 г. – Львовъ: Типографія Ставропигійскаго Института, 1905. – 34 с.
16. Отчетъ о дѣятельности Общества им. Михаила Качковскаго за время отъ 3 (16) сентября 1908 до 15 (28) сентября 1909 года. – Львовъ: Типографія Ставропигійскаго Института, 1909. – 39 с.
17. Отчетъ о дѣятельности Общества им. Михаила Качковскаго за время отъ 16 (29) сентября 1910 до 15 (28) сентября 1911 года / [Упорядкув. Ф. Свистун]. – Дубно: Тип. Ставропиг. И-та, 1911 – 40 с.

18. Въ нашихъ русско-домашнихъ дѣлахъ. Изъ Львова // Слово. – 5 (17) січня 1882. – С. 2.
19. Андрусак М. Метафізика і москвофільство / М. Андрусак // Нова зоря. – Ч. 77. – С. 7 – 13.
20. Корш Ф. Украинский народ и украинский язык / Ф. Корш // Известия общества славянской культуры. – М., 1912. – Т. 2. – Кн. 1. – С. 24 – 40.
21. Володимиров В. Неославизмъ и австрославянство / В. Володимиров // Биржевые ведомости. – Санкт-Петербург, 1909. – № 5. – С. 5 – 17.
22. Киричук О. Становлення інституту у політичних змаганнях русофілів і народовців 70 – 90-х років XIX століття / О. Киричук // Україна модерна. – Львів, 2000. – Ч. 4 – 5. – С. 124 – 147.
23. Сухий О. Товариство імені Михайла Качковського: організаційні засади та напрямки діяльності / О. Сухий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 9. – С. 393 – 403.

Лукашич В. Я. Взаимоотношения “Общества им. М. Качковского” с народовецкими и полонофильскими организациями в Восточной Галиции (1874–1914 гг.)

В статье проанализированы взаимоотношения культурно-просветительного „Общества им. М. Качковского” с ведущими организациями народовецкого и полонофильского направлений в Восточной Галиции на протяжении очерченного периода. Взаимоотношения этих институций развивались в сложных условиях национально-культурной жизни украинцев. „Общество им. М. Качковского” принадлежало москвофильскому направлению, целью которого было распространения образования и знаний среди широкой общественности. Доказано влияние развития взаимоотношений организаций на культурно-просветительное развитие Восточной Галиции.

Ключевые слова: Восточная Галиция, „Общество им. М. Качковского”, москвофильство, народовство, полонофильство.

Lukashiv V. Ya. Relations of “Association named after M. Kachkovsky” with populist and Polish organizations in Eastern Galicia (1874–1914)

The article analyzes the development of cultural relations and educational „Association named after M. Kachkovsky” with leading national organizations and polonofilsk directions in Eastern Galicia, during the framed period of time. The relationship of these institutions developed into a difficult conditions of Ukrainian national and cultural life. „Association named after M. Kachkovsky” belonged to the Russophile orientation, aimed at spreading education and knowledge among the general public of population. The influence of cultural relations organizations and educational development of Eastern Galicia was brought.

Keywords: Eastern Galicia, „Association named after M. Kachkovsky”, moskwofilst, populism, polonofilst.

УДК 94(477)03:321.72

О. І. Пилипишин

ВИБОРЧІ КАМПАНІЇ ДО ВІДЕНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (1895–1910 рр.): ПРОПОЗИЦІЇ Ю. РОМАНЧУКА

У статті автор аналізує спроби депутата-народовця Ю. Романчука змінити політику австрійського уряду та провладної польської більшості щодо участі населення Східної Галичини у виборах до райхсрату в кінці XIX – на початку XX ст. Простежено фрагменти засідань сесій Австро-Угорського парламенту на яких Ю. Романчук заявляв про те, що антиконституційні дії у ставленні до українського населення Східної Галичини не були випадковими, що це – частина системи, ціллю якої було поставити русинів в повну залежність від пануючої в країні партії і не дозволити їм міцніти і розвиватись, разом з іншими народами Австро-Угорської імперії.

Ключові слова: Юліан Романчук, Східна Галичина, Австро-Угорщина, політичні партії, виборчі дільниці, виборча реформа, фальсифікація виборів.

Дослідження парламентської діяльності Ю. Романчука дасть матеріал для глибших узагальнень щодо формування української національно-політичної еліти, процесів національного відродження, основних етапів формування громадянської й національної свідомості українства, його залучення до політичної діяльності, дозволить з'ясувати роль парламентської діяльності, партійної структуризації суспільства, утвердження ідей української державності та соборності.

Актуальність досліджуваної тематики ґрунтується на тому, що наприкінці XIX ст. українців у парламенті Австро-Угорщини налічувалось одиниці. Австро-угорський уряд усіма засобами нацьковував в Галичині поляків на українців, надаючи їм перевагу через використання політики цензів на виборах, призначаючи посадових осіб, неприхильних до українства.

Однак, на початку XX ст. відбулися подальші зрушення у суспільно-політичному житті України, вирішальну роль у якому продовжувала відігравати інтелігенція. У її середовищі зростала частка вихідців з народу, передусім селянства. Українська інтелігенція, будучи тісно пов'язаною з життям села, малою і середнього міста, виражала притаманні їм політичні стереотипи. У цей час виникла система політичних партій соціалістичного, ліберального та національно-революційного спрямування.

Історіографія досліджуваної проблеми представлена роботами з історії українського національно-політичного руху, культурних і економічних товариств Галичини кінця XIX – початку XX ст., автори яких у контексті згадували про Ю. Романчука як одного з чільних українських діячів.